

УДК 371.302.2:40
DOI 10.58649/1694-8033-2024-3(119)-34-38

САДЫКОВА А.С.
Ж. Баласагын атындагы КУУ
САДЫКОВА А.С.
КНУ имени Ж. Баласагына
SADYKOVA A.S.
KNU named after J. Balasagyn

СТУДЕНТТЕРДИН ЧЕТ ТИЛИ БОЮНЧА ӨЗ АЛДЫНЧА ИШТЕРИ, АНЫН ЭФФЕКТИВДҮҮЛҮГҮ ЖАНА АКТУАЛДУУЛУГУ

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА СТУДЕНТОВ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ,
ЕЕ ЭФФЕКТИВНОСТЬ И АКТУАЛЬНОСТЬ

EFFECTIVENESS AND RELEVANCE OF STUDENTS' INDEPENDENT WORK
IN FOREIGN LANGUAGE

Кыскача мүнөздөмө: Макалада чет тилинде студенттердин өз алдынча иштөөнү (СӨИ) уюштурууга байланыштуу эң натыйжалуу жана актуалдуу маселелер талкууланат. Студенттердин өз алдынча иш-аракети алар тарабынан иш жакшы даярдалганда натыйжалуу болот. Тренингдин бул түрүн колдонуу студенттерди ар бир предметке даярдоону камсыз кылат. Студенттердин чет тили боюнча өз алдынча иштерин (СӨИ) уюштурууга байланышкан маселелер эң актуалдуу болуп эсептелинет.

Аннотация: В статье рассматриваются актуальные вопросы, связанные с организацией самостоятельной работы (СРС) по иностранному языку. Самостоятельная деятельность студентов может быть эффективной, когда работа хорошо ими подготовлена. Этот вид обучения обеспечивает студентам хорошую подготовку по данному предмету.

Abstract: This article is dealt with the most effective and topical issues related to the organization of students' independent work in a foreign language. Students' independent activity can be effective when the work is well prepared by them. Using this type of training provides students with preparation for this subject.

Негизги сөздөр: өз алдынча иштөө; эффективдүүлүк; актуалдуулук; башкаруу; уюштуруу; тарбиялоо; өзүн-өзү тарбиялоо; тарбиялоо жана тарбиялоо милдеттери; аудиториялык; аудиториядан тышкаркы; студенттердин кызыгуусун арттыруу; көз карандысыз монологдук билдирүү; үй тапшырмасын уюштуруу.

Ключевые слова: самостоятельная работа; эффективность; актуальность; управление; организация; воспитание; самообразование; воспитательные и образовательные задачи; аудиторная; внеаудиторная; повышение интереса студентов; организация домашней работы.

Keywords: student's independent work; effectiveness; relevance; control; organization; upbringing; self-education; educational and educational tasks; classroom; extracurricular; increasing student interest; homework organization.

Окутуунун бул түрүн колдонуу студенттерди бул предметке даярдоого багытталган. Бул чет тилде студенттердин ишин жөнгө салуу маселелери боюнча абдан актуалдуу болуп саналат.

Студенттердин окуудагы ой жүгүртүүсүн жана жекече таанып-билүүсүн анализдөө маалыматтары, ой жүгүртүү жана билимдин таанып-билүү процессинин курамдык компоненттер катары өз ара байланышын жана биримдигин аныктап билүү, «өз алдынча иштөө» түшүнүгүн объективдүү чындыкты чагылдыруу жана кайра түзүү процесси катары кароого негиз берет [3].

Чет тилин үйрөнүүдө бул студенттердин аудиторияда өз алдынча чет тилдик баарлашуу актыларына катышууга даярдыгы, мында студенттер салыштыруу жана салыштыруу, талдоо, жалпылоо, далилдөө, тыянак чыгаруу, тыянак чыгаруу ж.б.у.с. Студенттердин чет тили боюнча өз алдынча иштерин (СӨИ) уюштурууга байланышкан маселелер азыр эң актуалдуу болуп эсептелет. Бул макалада мен бул көйгөйгө арналган макалада камтылган негизги идеяларды жана практикалык сунуштарды белгилегим келет. Студенттин өз алдынча иши түшүнүгү студенттин өз

алдынча аткарган иши катары каралат. Албетте, ошол эле учурда студенттерди өз алдынча иштөөгө даярдоо, аны башкаруу, СӨИ системасын уюштуруу, студенттердин ага болгон кызыгуусун арттыруу, өзгөчө 1-курстан баштап биринчи планга чыгат. Студенттердин өз алдынча иш-аракети окутуучунун түздөн-түз жетекчилиги астында аткарылган иш менен жакшы даярдалганда гана натыйжалуу болот. Мындай окутуу а) СӨИрин белгилүү бир түрүнө, б) СӨИрин бир нече окшош түрлөрүнө, в) СӨИ сыяктуу - анын каалаган формаларына тиешелүү болушу мүмкүн. Студенттердин өз алдынча иш тапшырмаларын аткаруу окутуунун мазмунун, окутуунун оперативдүү жана мотивациялык аспектилери эске алуу менен жүргүзүлүүгө тийиш.

Студенттердин окуудагы ой жүгүртүүсүн жана жекече таанып-билүүсүн анализдөө маалыматтары, ой жүгүртүү жана билимдин таанып-билүү процессинин курамдык компоненттер катары өз ара байланышын жана биримдигин аныктап билүү, «өз алдынча иштөө» түшүнүгүн объективдүү чындыкты чагылдыруу жана кайра түзүү процесси катары кароого негиз берет [2, с. 18-24]. Студенттердин үй өз алдынча даярдануусуна өтүлгөн теманын мазмуну боюнча тапшырмалар берилет. Операциялык жагы сабак үчүн жаңы тил жана кеп материалдарын мурда өздөштүрүлгөн тема менен айкалыштыруу менен кылдаттык менен көнүгүү аркылуу ишке ашырылат. Мотивациялоо жагы студенттерге жекече мамиле кылуу менен камсыз кылынат. Сааттардын чектелген графигинин шарттарында студент “Студенттик өз алдынча иштерди” сабактан тышкары даярдоого тийиш. Студентти СӨИге даярдоонун маанилүү бөлүгү болуп жалпы илимий көндүмдөрдү өнүктүрүү саналат: өз убактысын пландай билүү; окуу материалын багыттоо, атап айтканда, андагы негизги нерсени бөлүп көрсөтүү; ишти белгилүү бир ырааттуулукта аткаруу; китеп, маалымдама адабияты менен иштөө, өз билдирүүнүздүн планын жана тезистерин түзүү; өзүн-өзү жана өз ара көзөмөл жүргүзүү ж.б. Бул көнүгүүлөр “Студенттердин өз алдынча иштерин” системалуу уюштуруу шартында, өз алдынча иштин бир түрү студенттерди өз алдынча иштөөнүн экинчи түрүнө даярдаганда калыптанат. Бирок, окутуучунун түздөн-түз жетекчилиги астында аткарылган студенттердин иш-чаралары сөздүк жана акыл-эс ишмердүүлүгүн бир нече мүмкүн болгон чечимдердин ичинен тандап алуу кырдаалын стимулдаштырууга багытталып, билим берүү жалпысынан студенттердин өз алдынча иштерин аткаруусуна көмөк көрсөтөт. Ошентип, 1-курстун студенттерин СӨИге даярдоо төмөнкүлөрдү камтыйт [3, с. 18-24]:

- жалпы билим берүүчү көнүгүүлөрдү аткарууда, мисалы, өзүн-өзү жана өз ара контролдоо, пландаштыруу ж.б.;

- тигил же бул топтогу студенттердин өз алдынча иштеринин аткаруусунун өзгөчөлөнгөн ыкмаларын, мазмундарын (эмне кылуу керек) оперативдүү (кандай кылуу керек) жана мотивациялык (эмне үчүн жасоо керек) пландар менен СӨИни аткарууга даярдоо.

Студенттин өз алдынча ишмердүүлүгүнүн негизги аспектилери, анын өзүн-өзү уюштуруусу, өзүн-өзү башкаруусу жана акырында студенттин өз алдынча иштөөсү атайын изилдөөнүн предмети болуп калат. Өз алдынча иштөө студенттин чыгармачылык өз алдынчалыгын өнүктүрүүгө өбөлгө түзүп, төмөнкүдөй суроолорду карап чыгууга түрткү берет: окутуунун натыйжалуулугун жогорулатууда өз алдынча иштөөнүн мааниси; анын чет тилин коммуникативдик процесс катары окутуудагы орду; МКК үчүн маалымат булактары; өз алдынча ишти башкаруу жана алардын ишмердүүлүгүн калыптандыруу ыкмалары; өзүн-өзү башкаруу көйгөйү, уюштуруу иштери.

Белгилүү болгондой, ӨИни уюштурууда студенттер окуу процессинде бир катар объективдүү кыйынчылыктарга туш болушат. Алардын ичинен эң негизгиси башкаруу маселеси, башкача айтканда окуу процессинде өз алдынча иштердин көбүн аткарууда жетиштүү колдоонун каралбагандыгынан улам, студенттерди негизинен өзүн – өзү жана өз ара көзөмөлгө алууга эмес, окутуучу тарабынан тышкы көзөмөлгө муктаж. Студенттердин окутуучулардын көзөмөлүндө өз алдынча аткарган иштеринен алган билимдери бекем сиңет.

Өз алдынча иштөөдө ар бир студент өздөштүрүлүп жаткан материал менен түздөн-түз байланышта болуп, бүт көңүлүн ага топтойт, өзүнүн бардык интеллектуалдык, эмоционалдык жана эрктик резервдерин мобилизациялайт. Студент бейтарап-пассивдүү боло албайт. Өз алдынча иштөө активдүүлүгүн шарттайт, анын бир маанилүү артыкчылыгы бар – ал жекелештирилген. Ар бир студент өзүнүн керектөөсүнө жана мүмкүнчүлүктөрүнө жараша маалымат булагын пайдаланат. Студенттердин өз алдынча иштеринин бул касиети ага ийкемдүү мүнөз берет, бул ар бир студенттин жоопкерчилигин жана натыйжада анын окуудагы көрсөткүчтөрүн олуттуу жогорулатат. Өз алдынча иштөөнү башкаруу, эреже катары, ар кандай даярдыктагы студенттердин

топторуна дифференцияланган мамиле ишке ашырылганда гана натыйжалуу болушу мүмкүн [4, с. 104-108].

Бүткүл топ үчүн жалпы болгон тапшырманы аткарууда тилди начар билген студенттер үчүн колдоо көрсөтүүнүн эң жөнөкөй учуру. Мисалы, суроолорду берип жаткан алсыз студенттер менен иштөөдө, сиз чет тилинде суроо сүйлөмүнүн схемасын жана тиешелүү суроолорду баштоо үчүн варианттарды бере аласыз.

Үйгө тапшырма берүү менен (мисалы, тема боюнча монолог даярдоо) окуучулар грамматикалык түзүлүштөр жана башка жардамчы лексикалык материалдар боюнча өз ойлорун сабак учурунда айта алышат.

Ошентип, Студенттердин өз алдынча иши, башкаруунун оптималдуу режими билим берүү ишин анын курамдык милдеттерине бөлүштүрүү, студенттердин реалдуу билим берүү мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу менен камсыз кылуу, оперативдүү өзүн өзү жана өз ара контролдоону уюштуруу болуп саналат. Мунун баары болбосо, студенттин өз алдынча иши практикалык түрдө тестке айланып, өзүнүн тарбиялык мүнөзүн жоготот. Студенттердин өз алдынча иштөөсүнүн негизги формасы болуп жекече өз алдынча иштөө үчүн тема түзүлгөн тапшырмаларды аткаруу саналат.

Окуунун баштапкы этабында студенттердин жеке ишин уюштуруу сюжеттик тексттерди угуу жана сүйлөө практикасы менен байланышкан. Студенттердин өз алдынча иш-аракети окутуучу студенттерди чет тилин окутууда студенттердин активдүү өз алдынчалыгынын шартында окутуунун натыйжалуулугун жогорулатуу маселесин чечүүгө багытталган учурда зарыл болуп калат.

Белгилүү болгондой, студенттин өз алдынча иштөө процесси биринчи кезекте анын университетте окуунун алгачкы этабында ишмердүүлүктүн бул түрүнө даярдыгынан көз каранды. Ал эми өз алдынча окуу ишине даяр болуу анын даярдыгынын белгилүү бир деңгээлин, өнүккөн көндүмдөрдүн жана жөндөмдөрдүн болушун, ошондой эле окууга болгон умтулуусун шарттайт.

Студенттердин мотивациялык даярдыгы студенттердин өз алдынча иштөө проблемасынын маанилүү аспектилеринин бири болуп саналат. Окуучуда позитивдүү мотивация: когнитивдик кызыгуу, билимге болгон муктаждык, милдет сезими, жоопкерчилик жана башка мотивдер болсо, окуу ийгиликтүү болорун ар бир окутуучу билет.

Ар бир студенттик тайпада студенттер окуудагы жетишкендиктери жана чет тилин өз алдынча үйрөнүү процессине кошулууга даярдыгы менен айырмаланары белгилүү. Окуучулардын иш-аракеттеринин натыйжалуулугу студенттин өткөн тажрыйбасы менен байланыштуу, ал билимдин жетиштүү запасын жана аны окуу иш-аракетинде колдонуунун жолдорун болжолдойт. Чет тилине карата биз үйрөнүүчүнүн оозеки жана жазуу жүзүндөгү чет тилинин коммуникативдик иш-аракетинин актыларын аткаруу тажрыйбасын түшүнөбүз, б.а. чет тилдик баарлашууга катышуунун мурунку тажрыйбасы, студенттин чет тилин баарлашуу максатында колдонуу жөндөмдүүлүгүн камсыз кылуу, анын чет тилдеги сүйлөө иш-аракетинин актысына катышууга даярдыгы жана анын андан аркы жүрүшүн колдоо [5, с. 25-27].

Чет тилине карата, чет тилин окуган студенттин коммуникативдик тажрыйбасы, анын чет тилдеги өз алдынча сүйлөө иш-аракетине коммуникативдик даярдыгы жөнүндө айтуу мүмкүн көрүнөт. Чет тилинин студенттин коммуникативдик тажрыйбасында зарыл сандагы лексикалык бирдиктердин жана аларды айкалыштыруу эрежелеринин болушу студенттин класста чет тилдик кеп ишмердүүлүгү процессине катышууга лингвистикалык жана методикалык даярдыгы жөнүндө айтууга мүмкүндүк берет.

Жогоруда айтылгандарды жыйынтыктап, биз чет тили сабагында студенттин өз алдынча иштөөгө жалпы даярдыгын эки аспектиде кароого болот деген жыйынтыкка келүүгө болот: 1) психологиялык даярдыгы, мотивациялык жана интеллектуалдык даярдыгынын компоненттерин бөлүп көрсөтүү жана 2) коммуникативдик, анын ичинде лингвистикалык-методикалык компоненттери класста өз алдынча чет тил менен баарлашууга даярдыгы. Жогоруда айтылгандардан келип чыгат: чет тили боюнча студенттин өз алдынча чет тилдик кеп ишмердүүлүгүнө жалпы даярдыгынын түзүмү студенттин чет тили боюнча өз алдынча иштөө актыларына катышууга мотивациялык, интеллектуалдык, лингвистикалык жана усулдук даярдыгынын төрт компоненттүү биримдиги болуп саналат. класстар. Жогоруда айтылгандардан келип чыгат, студенттин өз алдынча чет тилдик иш-аракеттерге катышуусу анын ар бир компоненти жетиштүү түрдө калыптанган учурда гана ишке ашат, алардын өз ара көз каранды айкалышы студенттин класста же үйдө өз алдынча иштөөгө даярдыгын камсыз кылат [5, с. 25-27].

Бул ишти өз алдынча аткарууда студенттин өз алдынча болуу жөндөмү чыгармачылык активдүүлүктү кайра жаратат. Бул тапшырмаларды аткаруу үчүн чет тилдик иш-чараларда өз алдынчалыкка даярдыгын өнүктүрүү процессин кароого мүмкүндүк берет.

Бул ишти өз алдынча аткарууда студенттин өз алдынча болуу жөндөмү чыгармачылык активдүүлүктү кайра жаратат. Бул тапшырмаларды аткаруу үчүн чет тилдик иш-чараларда өз алдынчалыкка даярдыгын өнүктүрүү процессин кароого мүмкүндүк алат.

Бул ишти пландаштырууда студент өз алдынча ишинде тандалып алынган тиешелүү сунуштарды сүрөттөп, кадам сайын өз оюн айтат.

Жогоруда айтылгандардын негизинде студенттердин чет тилин үйрөнүү боюнча аткарган өз алдынча иштери ага даяр болуу даражасына адекваттуу иш-аракет деп айта алабыз. Студенттин өз алдынча иштөөгө даярдыгы иш-аракеттин тандалган түрлөрүнүн ыкмаларын өздөштүрүү процессинде калыптанат.

Өз алдынча иштөөнүн көптөгөн түрлөрү бар, мисалы; реферат, эссе, ролдук оюндар, тегерек стол ж.б. Өз алдынча ишти аткаруунун алдында окутуучу кошумча түрдө окуучулар ишти кандай масштабда, кандай форматта, канча жана кандай аткаруу керектиги боюнча эрежелер боюнча көрсөтмөлөрдү берет.

Өз алдынча иштөөнүн көптөгөн түрлөрү бар, мисалы; реферат, эссе, ролдук оюндар, тегерек таблица Өз алдынча ишти аткаруунун алдында окутуучу кошумча түрүндө окуучулар ишти кандай шкалада, кандай форматта, канча жана кандай аткаруу керектиги боюнча эрежелер боюнча көрсөтмөлөрдү алат.

Окуучулардын класста өткөн темаларын алдын ала даярдайт. Негизинен, студенттер окутуучу студенттерге берген темаларды тандашат, мында студенттер өз алдынча тандап алышы керек. Окуучулардын билим деңгээли ар кандай болгондуктан, окутуучу өз деңгээлин билип, өз алдынча иштөөнү деңгээлге бөлөт. Күчтүү, жакшы, орточо жана начар окуучулар бар. Оозеки сүйлөө абдан өнүккөн, бирок жазуу тили начар окуучулар бар.

Ошондой эле, тескерисинче, окуучулар жазуу жүзүндө чыгармачылык менен жазууну аткарышат, бирок оозеки сүйлөө кыйла начар. Окутуучу жекече жана өз алдынча билим алуунун оозеки жана жазуу түрүнө да көңүл бурууга аракет кылат. Өз алдынча иштеген студент өзүнүн негизги идеясын берүү үчүн чыгармачылык менен иштеши керек. Мисалы; бир тайпада 15 окуучу болсо, анда окутуучу алар окуу процессинде өткөн 15 теманы даярдайт, б.а. академиялык семестрде.

Студенттердин ар бир тобу окуудагы жетишкендиктери жана чет тилин өз алдынча үйрөнүү процессине кошулууга даярдыгы менен айырмаланары белгилүү. Чет тилине карата биз үйрөнүүчүнүн тажрыйбасын түшүнөбүз, ал окуу иш-аракеттеринин процессинде аны кантип колдонуу керектиги боюнча жетиштүү билимди болжолдойт.

Окутуучу оозеки жана жазма кепте коммуникативдик иш-аракеттерди, чет тилдик баарлашууга катышуунун мурунку тажрыйбасын колдонот, бул студенттин чет тилин баарлашуу максатында колдоно билүүсүн, анын чет тилдеги сүйлөө иш-аракетине катышууга даярдыгын камсыздайт жана аны андан ары колдоого алат. албетте.

Студенттин чет тилдеги коммуникативдик тажрыйбасын, анын чет тилиндеги өз алдынча сүйлөө иш-аракетинин коммуникативдик даярдыгы деп айтуу мүмкүн. Оозеки жана жазуу жүзүндө сүйлөөсү, б.а. тема боюнча оозеки баяндаманы даярдоодо студентке тапшырманы аткарууда белгилүү бир ырааттуулукту үйрөтүү керек. Чет тилиндеги темада эмнени каалай турганыңызды жана айта ала турганыңызды аныктаңыз, башкача айтканда, билдирүүнүн максатын өз мүмкүнчүлүктөрүңүз менен сиздеги вербалдык каражаттар менен салыштырыңыз.

Студенттерди өз алдынча иштөөгө даярдоонун маанилүү бөлүгү болуп жалпы илимий көндүмдөрдү калыптандыруу, өз убактысын пландаштыруу, окуу материалын багыттоо, атап айтканда, андагы негизги нерсени бөлүп көрсөтүү, ишти белгилүү бир ырааттуулукта бүтүрүү, бир катар менен иштөө жөндөмдүүлүгү саналат. китеп, маалымдама адабияты, ТСР, өз билдирүүңүздүн планын жана тезистерин түзүңүз, өзүн-өзү жана өз ара контролдоо ж.б. Бул көндүмдөр өз алдынча иштин бир түрү студенттерди экинчисине даярдаганда, өз алдынча ишти системалуу уюштуруу шартында калыптанат. Бирок, окутуучунун түздөн-түз жетекчилиги астындагы тарбиялык иш-чаралар, эгерде бир нече мүмкүн болгон чечимдин ичинен бирин тандап алуу шартында студенттердин оозеки жана психикалык активдүүлүгүн стимулдаштырууга багытталган болсо, бүтүндөй студентти өз алдынча иштөөгө даярдайт [5, с. 25-27].

Ошентип, студенттердин чет тили боюнча өз алдынча аткаруучу иштеринин натыйжалуулугунун арттыруунун эң негизги фактору катары чет тилиндеги тексттин мазмунуна ылайык келген форманы аң-сезимдүү тандоону талап кылган тапшырмалар системасы каралды.

Демек, студенттердин өз алдынча иштөөгө даярдыгын өнүктүрүү үчүн төмөнкүлөрдү: СӨИни аткарууда студенттер өзүн - өзү жана өз ара байланышты көзөмөлдөө жана аны пландаштыруу; аткарыла турган иштин мазмуну (эмне кылуу керек), аны аткаруунун оперативдүү (кандай кылуу керек) жана мотивациялоочу (эмне үчүн керек) пландары боюнча өз алдынча иштердин ар бир түрүн аткарууга даярдыгын эске алуу керек .

Студенттин мотивациялык даярдыгы студенттердин өз алдынча иштөө проблемасынын эң маанилүү аспектилеринин бири болуп саналат.

Колдонулган адабияттар

1. Коряковцева Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык. – Москва: Аркти, 2002, 176 с.
2. Мамбетакунов Э. Организация самостоятельной работы студентов. – Бишкек, 2012, с. 26.
3. Асипова Н.А., Баялиева А.С., Курманбек кызы М. Студенттердин өз алдынча иштерди аткаруудагы чыгармачылык мамилесин калыптандыруунун психологиялык педагогикалык маселелери // Вестник КНУ им. Ж. Баласагына. – Бишкек, 2024, №1(117), с.18-24.
4. Иностранные языки в школе (ИЯШ) № 4. Москва. “Просвещение” 1988.с 104-108.
5. Иностранные в школе (ИЯШ)№5.изд М. “Просвещение”.1987.с25-27.